

از دور تا نزدیک

رادیو جامعه در سریلانکا و آسیای میانه

❖ ترجمه و گردآوری: جعفر راثی‌تهرانی
مترجم و کارشناس زبان و ادبیات انگلیسی

در محیطی که پر از رادیوهای تجاری است، رادیوهای جامعه و عمومی چگونه می‌توانند فعالیت کنند؟ چگونه شیوه‌های مبتنی بر مشارکت جامعه را در پخش برنامه‌های رادیویی، با توجه و تمرکز بر نیازهای مردم به اجرا درآوریم؟ چگونه می‌توانیم به‌طور مستمر مهارت‌های ارتباطی و فنی را کسب کرده، آنها را گسترش دهیم؟

اینها نمونه پرسش‌هایی هستند که تهیه‌کنندگان و نمایندگان هفت ایستگاه رادیویی جامعه و منطقه‌ای سریلانکا در کارگاهی آموزشی، موردبحث و بررسی قرار دادند. این کارگاه را رادیو جامعه کوتمال (Kotmale) و سازمان رادیو و تلویزیون سریلانکا (SLBC=Sri Lanka Broadcasting Corporation) با همکاری یونسکو برگزار کرده بودند.

در خلال ماه می ۲۰۰۷ میلادی چهار کارگاه آموزشی برگزار شد که نخستین کارگاه در باره پخش رادیو جامعه با شرکت چهارده نفر برای آموزش روش‌ها و مفاهیم پخش رادیو جامعه و تبادل تجربه‌ها در این زمینه بود. این فرایند شرکت‌کنندگان را قادر ساخت تا به اهمیت پخش رادیو جامعه پی ببرند و شیوه‌های کیفی ارزیابی و نظارت برنامه‌ها را با ایستگاه‌های رادیویی ملی، منطقه‌ای و جامعه سریلانکا منطبق سازند.

برای تأثیرگذار بودن محتوا، بر اهمیت مخاطبان محلی، متن برنامه‌ها و نیازها تأکید شد. گروهی از متخصصان امور رادیو جامعه سریلانکا و مریبان سازمان رادیو و تلویزیون سریلانکا آموزش و کمک به شرکت‌کنندگان را عهده‌دار شده بودند. گروه متخصصان مرکز چندرسانه‌ای جامعه کوتمال شرکت‌کنندگان را با روش استفاده از فناوری دیجیتال از طریق دسترسی به موبایل مثل ETUKTUK آشنا کردند.

پاتی راجا (Pathiraja) تهیه‌کننده مرکز خدمات منطقه‌ای راجا راتا که در نخستین کارگاه آموزشی شرکت کرده بود، می‌گوید: «چندین سال است که در حوزه پخش امواج فعالیت می‌کنم، ولی در طی سه روز گذشته متوجه شده‌ام که دنیای جدید ناشناخته‌ای وجود دارد که باید به کشف آن بپردازم...»

روش‌شناسی پخش رادیو جامعه را می‌توان برای کم کردن شکاف میان شنوندگان و دست‌اندرکاران رادیو مورد استفاده قرار داد.»

سونیل ویجسینگ (Sunil Wijesinghe) گرداننده کارگاه آموزشی و ناظر ایستگاه رادیویی جامعه کوتمال (KCR) می‌گوید: «ما به آنها چیز جدیدی آموزش نمی‌دهیم، بلکه تأکید بر این است که آنچه تا به حال انجام می‌دادند، به‌طرز مؤثرتری انجام گیرد؛ به‌گونه‌ای که برنامه‌های رادیویی بسازند که بتواند بر جامعه تأثیرگذار باشد.»

مرکز چندرسانه‌ای جامعه (CMC=Community Multimedia Center) ترکیبی از رسانه‌های سنتی محلی مانند رادیو، تلویزیون یا روزنامه‌ها را با فناوری‌های جدید مانند کامپیوتر، اینترنت و دستگاه‌های دیجیتالی به‌وجود می‌آورد. این شیوه منحصر به فرد برای جوامع فقیرنشین

بسیار مناسب است؛ به ویژه در نواحی روستایی دورافتاده تا با استفاده سودمند و کامل از ICT- شامل منابع وسیع اطلاعات بالقوه موجود در اینترنت و سایر رسانه‌های دیجیتال - بتوان بر موانع معمول غلبه کرد.

مرکز چندرسانه‌ای جامعه کومال (CMC) در سریلانکا پخش رادیویی را با مرکز تلویزیونی (Telecenter) و امکانات آموزشی ترکیب کرده است. CMC تقریباً به جمعیتی بیش از ۲۰۰/۰۰۰ نفر ساکن حدود ۶۰ دهکده خدمات‌رسانی می‌کند.

رادیو جامعه در آسیای میانه

رادیو موست

رادیو موست (Radio most) نخستین ایستگاه رادیویی جامعه در تالاس (Talas) از جولای ۲۰۰۷ آغاز به کار کرده است. تالاس دره‌ای کوهستانی و به نسبت دورافتاده در شمال شرقی قرقیزستان است.

یک کارگاه آموزشی با حمایت یونسکو به مدت یک هفته به سرپرستی یان پرینگل (Ian Pringle) متخصص رادیو جامعه - که اهل کاناداست - در نوامبر ۲۰۰۷ برگزار شد و شرکت‌کنندگان با افزایش معلومات و اطمینان خاطر و اعتماد به نفس، آماده پذیرفتن مسئولیت اداره نخستین رادیوی جامعه در آن ناحیه شدند.

خانم نظیره که خبرنگاری بومی است و مسئولیت برنامه‌های فرهنگ محلی و نیز امور حقوقی و قانونی را برعهده دارد، پس از شرکت در این کارگاه گفت: «مطالب بسیاری درباره مفهوم و معنای رادیو جامعه آموختم و یاد گرفتم که چگونه می‌توانیم از این رادیو در تالاس بهره‌برداری کنیم.» موست به زبان روسی - زبان اکثر اهالی تالاس - به معنای پل است. بنابراین توجه به معادل انگلیسی آن (Radio Bridge)، اشاره به هدف تأسیس این ایستگاه است که می‌خواهد پلی باشد بر روی شکاف اطلاعاتی این ناحیه و ارتقای گفت‌وگو و تفاهم متقابل میان مخاطبان آن.

رادیو موست همچنین خود را ملزم به ترویج پیام مثبت و ایده‌ها و آرزوهای جدید و روشنی می‌داند که دست‌اندرکاران بویا و جوانش از آن برخوردارند.

در کارگاه آموزشی یادشده بهترین راه‌های تحقق اصول رادیو جامعه مانند مشارکت و دسترسی در تالاس مورد بحث و بررسی قرار گرفت، زیرا در منطقه دورافتاده تالاس تعداد اندکی رسانه محلی وجود دارد و اقتصاد کوچک و ضعیف و میزان بیکاری فراوان از مشکلات دیگر آن ناحیه است.

کارکنان رادیو موست که بیشتر دانشجو هستند، خط‌مشی معقولانه‌ای برای آن طرح‌ریزی کرده‌اند که شامل موازین اساسی، کلیات طرح راهبردی و خط‌مشی پخش موسیقی و آگهی‌های بازرگانی است. دست‌آورد بزرگ این گروه تهیه پیش‌نویس آیین‌نامه اجرایی و سیاست‌های برنامه‌سازی برای دوران برگزاری انتخابات در قرقیزستان است.

در آوریل ۲۰۰۷، سازمان‌های مردم‌نهاد رسانه‌ای تالاس با حمایت مالی یونسکو اقدام به برگزاری دوره آموزش خبرنگاری کردند. در این کارگاه آموزشی هشت نفر دانشجو و دانش‌آموز آموختند که چگونه گزارش خبری بنویسند و مصاحبه به عمل آورند. برای بسیاری از اینها، خبرنگار شدن رؤیای دوران کودکی بود که به تحقق می‌پیوست. این خبرنگاران آماده شده‌اند تا از طریق رادیو موست به اطلاع‌رسانی و سرگرم کردن ساکنان تالاس بپردازند. رادیو موست از آخر ماه آگوست ۲۰۰۷ با حمایت مالی یونسکو روی موج FM ردیف ۱۰۰/۵ مگاهرتز شروع به پخش برنامه کرده است.

تالاس بخشی دورافتاده در نواحی کوهستانی تی‌ین‌شان (Tien shan) است؛ از این‌رو، خبرها و سایر اطلاعات به‌ندرت در زمان خود به ساکنان آنجا می‌رسد. پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، زیرساخت‌های ارتباطاتی نیز مختل شدند؛ به طوری که بسیاری از روستاها در این منطقه کوهستانی فاقد تلفن بودند و فعالیت ایستگاه رادیویی محلی و روزنامه‌ها متوقف شده بود.

از نظر باکیث نورژانوف (Bakyt Nurzhanov) -مدیر رادیو موست- پیشرفت شرکت‌کنندگان در دوره‌های آموزشی قابل توجه است. آنها به ضعف و قوت‌های خود پی برده‌اند و می‌دانند که از پس انجام چه کارهایی می‌توانند بریایند.

تعدادی از آموزش‌دیدگان به مرحله‌ای رسیده‌اند که طرحی برای برنامه‌سازی ارائه می‌دهند. به‌طور مثال، سالکینای که شاگرد کلاس پنجم دبیرستان است می‌گوید: «می‌خواهم نمایی رادیویی درباره مسائل و مشکلات خانوادگی تهیه کنم. دزدیدن عروس مسئله بزرگی در این ناحیه

موست به زبان روسی - زبان اکثر اهالی تالاس - به معنای پل است. بنابراین توجه به معادل انگلیسی آن (Radio Bridge)، اشاره به هدف تأسیس این ایستگاه است که می‌خواهد پلی باشد بر روی شکاف اطلاعاتی این ناحیه و ارتقای گفت‌وگو و تفاهم متقابل میان مخاطبان آن.

است و من می‌خواهم توجه عموم را به این مشکل جلب کنم.»
به‌منظور درک بهتر نیازهای اطلاعاتی ساکنان تالاس، دوره آموزش خبرنگاری شامل تحقیق و نظرسنجی از مخاطبان می‌شود تا بتوان برنامه‌های رادیویی تولید کرد که مطابق نیازهای اطلاعاتی ویژه مردم تالاس باشد. آشنایی با شیوه‌های تحقیق و نظرسنجی از گروه‌های معین مانند کشاورزان، زنان یا جوانان در اولویت این دوره آموزشی قرار داشت.

رادیو جاده ابریشم

رادیو جاده ابریشم در سال ۱۹۹۸ میلادی در تاجیکستان تأسیس شد و متعاقب آن ازبکستان و قرقیزستان نیز در آن مشارکت کردند. این رادیو به تولید برنامه‌های رادیویی و انتشار پیام‌های آموزشی برای مخاطبان ساکن آسیای میانه می‌پردازد. دو نمایش رادیویی عامه‌پسند آموزشی با تمرکز بر موضوع‌های موردعلاقه جمعیت روستایی و جوانان شهری به همراه گزارش‌های کوتاه مکمل از این رادیو پخش می‌شود.

راهبردهای ارتباطی

رادیو جاده ابریشم در برنامه‌های خود از راهبرد سرگرم‌کنندگی - آموزشی و پخش گزارش‌های موثق برای انتقال پیام‌های بهره می‌گیرد.

باتوجه به اینکه سه کشور تاجیکستان، ازبکستان و قرقیزستان از مناطق مهم جاده تاریخی ابریشم بودند، تمرکز اینچنین راهبردی بر این سه کشور بسیار مناسب به‌نظر می‌رسد. مسافران امروزی (شنوندگان) در طول جاده ابریشم می‌توانند بر روی این ایستگاه توقف کنند و به داستان‌های رادیو جاده ابریشم گوش دهند که شامل مطالب سرگرم‌کننده و ارائه راهنمایی‌هایی برای شنوندگان است.

قبل از تأسیس رادیو جاده ابریشم، دفتر یونسکو در تاشکند اقدام به جمع‌آوری و چاپ قصه‌های کهن جاده ابریشم در جنگی تحت‌عنوان قصه‌های جاده ابریشم کرد. رادیو جاده ابریشم با هدف پیگیری در ادامه این تلاش ایجاد شد. این داستان‌ها در قالب نمایش‌ها و گزارش‌های رادیویی در حال و هوایی امروزی ارائه می‌شوند. در برنامه‌سازی به گستره وسیعی از موضوع‌ها توجه می‌شود؛ از جمله اعتیاد به موادمخدر، ایدز، بزهکاری‌های محلی، خصوصی‌سازی و سودآوری کشاورزی، محدودیت‌های مسافرت و همچنین تجارت میان کشورهای آسیای میانه.

بخش‌های اصلی رادیو جاده ابریشم عبارتند از:

Silk-Road Soap؛ شامل: نمایش‌های عامه‌پسند که هفته‌ای دوبار به زبان ازبکی و به‌صورت عمده برای مخاطبان بزرگسال روستایی پخش می‌شود. ضبط این نمایش‌ها در استودیوهای رادیو ازبکستان انجام می‌شود.

City Soap؛ شامل: نمایش‌های عامه‌پسند شهری که در درجه اول مخصوص مخاطبان جوان شهری طراحی شده‌اند و هفته‌ای دو بار در ایستگاه‌های رادیویی FM مستقل در ازبکستان، تاجیکستان و نیز بخش ازبکی رادیو **BBC** پخش می‌شود. زبان این نمایش، امروزی و محاوره‌ای است.

Storyline Reports؛ شامل: گزارش‌های طرح داستانی است و موضوع‌های اجتماعی را که در قالب داستان‌های عامه‌پسند از رادیو جاده ابریشم پخش شده‌اند، از طریق مصاحبه با مردم به طرز واقعی‌تر مورد بررسی قرار می‌دهد. از بخش‌های اصلی دیگر این رادیو، گزارش را داریم که بر سه نوع است:

الف - **Vox -Pops** (صدای مردم یا افکار عمومی)؛ شامل: پاسخ‌های مردم راجع به پرسشی خاص؛

ب - مصاحبه؛

ج - تاریخچه یا سابقه موضوعی خاص.

هر گزارش بر مسئله‌ای ویژه تمرکز می‌یابد و با جست‌وجوی راه‌حل آن، پیام‌های آموزشی و تربیتی ارائه می‌کند. بر طبق اعلام وب‌سایت پروژه رادیو جاده ابریشم در جنبه سرگرمی - آموزشی برنامه‌های رادیو، موسیقی نقش مهمی ایفا می‌کند. برای اطمینان‌یافتن از اینکه برنامه‌های نمایش شهری رادیو جاده ابریشم دقیق، مناسب و به‌روز باشند، گزارش‌گرها و پژوهشگران به مناطق مختلف آسیای میانه سفر می‌کنند تا با موضوع‌های موردنظر آشنایی کافی و کامل پیدا کنند

پروژه رادیو جاده ابریشم برای رساندن صدای خود به مخاطبان هدف با استفاده از فناوری‌های معمول رادیو و با روش‌هایی نوآورانه و جذاب به برجسته‌ساختن موضوع‌های روز و اولویت‌ها در قالب تولید و پخش مجموعه نمایش‌هایی به زبان‌های تاجیکی و ازبکی می‌پردازد.

و تحقیق و بررسی‌های لازم را به‌عمل آورند. این گزارشگران و پژوهشگران ایده‌هایی را در اختیار نمایش‌های رادیویی قرار می‌دهند و بدین ترتیب با تهیه گزارش‌ها در تقویت و پشتیبانی موضوع‌های نمایشی سهیم هستند. سازوکار گزارشگری، راهبرد اصلی برای شناسایی موضوع‌های جدید است تا آنها را در قالب گزارش‌ها و نمایش‌های رادیویی به کار گیرند.

برای اطمینان بیشتر از مرتبط و دقیق بودن موضوع‌ها، گروهی مسئول ارزیابی و نظرسنجی از مخاطبان هستند که پیوسته به جمع‌آوری بازخورد شنوندگان، اجرای پژوهش و بحث‌های گروهی می‌پردازند. هدف از این کارها گردآوری اطلاعات به‌روز و دقیق از شنوندگان است.

آموزش دست‌اندرکاران بخش مهمی از این پروژه است و برای نویسندگان، تهیه‌کنندگان، گزارشگران، گویندگان و صدایشگان، دوره‌های آموزشی در نظر گرفته شده است. این دوره‌های آموزشی با موضوع‌های متفاوت از جمله دوره تولید گزارش‌های داستانی با محوریت پیام و دوره فن تولید نمایش برگزار شده است.

از جمله فعالیت‌های رادیو جاده ابریشم می‌توان به انتشار CD و نوار کاست چندین برنامه رادیویی و کتاب‌های داستانی آموزشی اشاره کرد.

عرصه‌های فعالیت و پشتیبانان

رادیو جاده ابریشم در زمینه بهداشت و سلامتی و حقوق کودکان، زنان و همچنین، بهبود وضعیت اقتصادی، برنامه‌های مختلفی تولید و پخش می‌کند. این رادیو با همکاری و مشارکت سازمان‌ها و نهادهای زیر فعالیت می‌کند:

- یونسکو، صندوق جمعیت سازمان ملل متحد (UNFPA)، آژانس توسعه و همکاری سوئیس (SDC)، دفتر کمیسیون عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد (OHCHR)، و کمیسیون دموکراتیک سفارت ایالات متحده در تاجیکستان.

پروژه رادیو جاده ابریشم برای رساندن صدای خود به مخاطبان هدف با استفاده از فناوری‌های معمول رادیو و با روش‌هایی نوآورانه و جذاب به برجسته‌ساختن موضوع‌های روز و اولویت‌ها در قالب تولید و پخش مجموعه نمایش‌هایی به زبان‌های تاجیکی و ازبکی می‌پردازد.

بر اساس رسم کهن داستان‌گویی در منطقه، موضوعات نمایش‌های رادیویی به سه طبقه اصلی تقسیم می‌شوند که با توجه به نیازهای هر ناحیه بیشتر مورد توجه تهیه‌کنندگان برنامه‌ها قرار می‌گیرند:

- موضوعات مرتبط با خانواده، چون: بهداشت و تنظیم خانواده و...؛

- موضوعات مرتبط با کشاورزی؛

- موضوعات روز ملی مانند: نحوه رفتار انسانی و معقول با گروه‌های بی‌خانمان و محروم، سازگاری قومی و نژادی، مدارا در جامعه و قاچاق زنان.

این پروژه به مثابه رسانه‌ای آموزشی و ابزاری جهت ایفا و احیای سنت داستان‌گویی شفاهی فعالیت می‌کند. هدف، گوش‌زد کردن موضوعات و مسائل مهم ملی مانند ایدز، بیماری‌های مقاربتی، اعتیاد به مواد مخدر و... است که جوانان را تهدید می‌کند. مشکلات عاطفی ناشی از ارتباطات انسانی و همچنین بیکاری و سایر مشکلات اقتصادی، اجتماعی و بهداشتی از جمله سایر موارد است.

پروژه جاده ابریشم پیشرفت قابل ملاحظه‌ای داشته است. در توسعه نمایش‌های رادیو جاده ابریشم دو عامل مهم دیگر نیز دخالت داشته‌اند: نخست، بخش رادیویی پروژه UNFPA IEC از جانب دفتر یونسکو تاشکند و دیگری، پروژه آموزش بهداشت رادیو تاجیکستان با همکاری دفتر یونسکو پاریس.

از هنگام شروع این مجموعه نمایش‌ها، زمان پخش برنامه‌ها افزایش یافته‌اند. در نتیجه امکان تقویت محتوا فراهم شده است.

بخش ازبکی برای اینکه بتواند به‌طور وسیع‌تری به موضوعات بپردازد، بخشی تحت‌عنوان «نامه‌های شنوندگان» ایجاد کرده است. بخش‌هایی از نمایشنامه‌های برگزیده به‌صورت کمیک‌استریپ تبدیل شده است، تا در نشریات پرتیراژ به چاپ برسد و در هر دو کشور منتشر شود. علاوه بر این، تبدیل نمایشنامه‌ها به کتاب و همچنین ایجاد وب‌سایتی برای پروژه در دست اقدام است.

منابع و مأخذ

برای اطلاع بیشتر به آدرس زیر مراجعه شود:

<http://www.unescobkk.org/education/ict/v2/info.asp?id=10962>
<http://www.comminit.com/en/node/132300Silk-Road-Radio>
http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php.URL_ID=25686&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.htm
11-12-2007 (Almaty).